

ÜKS POOLELI JÄÄNUD LENDUTÕUS II

Helisalvestustega tembitud mälestuskillud Olav Neulandist

ENN SÄDE

(Algus TMK nr 8/9)

Tahan heatahtlikule lugejale pakkuda teise heli jälje – väljavõtteid 1972. aasta sügisel Eesti Kinoliidus toimunud filmi „Üks helin mul helises rinna sees...“ arutelult. Seekord olin ise „Nagrada“ kohal ja lindistasin pika ning tõsise jutuajamise. Usutavasti annab Eesti filmielus otsida tõsiasja, et debütandi/diplomandi pooletun- nist dokumentaalfilmi arutavad filmikriiti- kud ja kolleegid vaata et kaks tundi.

Heli jälg nr 2

Vestlust juhib **Jüri Müür**, parasjagu „Tallinnfilmist“ lahkunud, nüüd „Eesti Telefilmis“ leiba teeniv režissöör. Esi- mesena annab ta sõna **Jaan Ruusile**, „Tallinnfilmi“ dokumentaalfilmide toi- metajale. Jaani ebalevalt negatiivne ette- häälestus Neulandi tööde suhtes teeb ta sõnavõtu keeruliselt jälgitavaks mõtte- sööstude padrikuks, aga – siin ta on:

Mulle tundub, et selle Neulandi filmi võib panna filmnähtuste hulka. Ma pida- nuksin vist natuke rohkem oma kaootilisi mõtteid koondama, et loogiline olla. Niisiis – see film on musta roosi otsimine. Ma ei tea – see teema on minu jaoks „Huvitava Žurnaali“ teema, aga ta on lahendatud nii, et kui ma oleksin **Tuglas** ja seda oleks nii- sugusel kujul pakutud „Loomingusse“, siis ma ei tea, kas ma oleksin avaldanud või

öelnud, et las **Visnapuu** avaldab parem „Varamus“.

See film on minu jaoks hingesugulane **Vahinguga**, kellel ei ole minu meelest isikli- kult mingit muud eesmärki, kui lihtsalt tree- nida oma kirjanduslikku vilumust ja rüüta- da mingeid patoloogilisi komplekse ilukir- janduslikku vormi. Ma võin hinnata ainult kui mingit tehnilist nähtust, aga ma ei saa hinnata mingit tulemust. Aga nagu **Villem Gross** ütles: Vahing sunnib ennast lugema. Ja ka sellel filmil on mingisugune kummali- ne voores, et ta sunnib ennast vaatama. Te- gelased on väga erinevad, nende isiksuse võ- lu või tugevus, et nad panevad ennast jälgi- ma, on minu meelest väga hästi välja too- dud. Aga mulle tundub, et täiesti asjatult on neid püütud selles filmis vägistada ühise nime alla. Laternategijast lukksepp **Toomas Enke** on kõige selgem – see on mees, kes on elus unistanud viiulikunstist, mis aga ühel või teisel põhjusel pole välja tulnud, ja nüüd püüab ennast avaldada laternate val- mistamise kaudu, kusjuures autorid ilmselt vihjavad, et tema maitse pole mitte päris autorite maitse. Kapten on minu jaoks kõige sugestiivsem lugu, kuigi seal jääb väga palju selgusetuks. Milleks äkki see hobuse kujund – väga ilus ja filmilik, aga see on ju Poola šlahta sümbol? Väga ilusad katkendid on tema päevaraamatust, aga ma ütleksin nii, et kui me lukksepp Enke komplekse võime

Olav Neuland koos abikaasa Kirstiga filmi „Helin“ esilinastusel Jõgeval 1972. aastal.

mõista (võib-olla **Freud** oleks seda kõike ilusamini rääkinud), siis ma ei saa enam kapteni kompleksidest hästi aru. Ja kolmas mees, aednik **Laaser** on hoopis teisest kastist või laadist, niisugune looduslähedane, lihtne loomulik mees. Te võite muidugi öelda, et siin ongi vastav areng, et esimene mees on niisugune ja teine on naasugune, aga ma nagu ei näe ka seda arengut. Ma olen rohkem nõus aedniku laulust välja tuleva filosoofiaga.

Mulle tundub, et selle filmi juures on tegemist asjaga, mida nimetatakse **Käsperi** nähtuseks – ilmselt materjal ütleb autoritele midagi muud kui seda mis vaatajale. Ma saan aru, kunstiteose juures on see alati ju paratamatult nii, aga siin... Me peaksime vist rääkima, et mis on valmis sümbol ja mismoodi asjad tehakse sümboliks ja mismoodi neid siis peab filmima. Ma tahan öelda, eks ole, et sümbolika on üks ja sümbolism on hoopis teine. Kas või selle pärast see must roos ei saa mingiks süüdistavaks süm-

boliks, kui soovite. Hobune, valge hobune on juba meil seal mingi sümbol. Aga hobuse asemele oleks võinud panna näiteks lipu – kah valmis sümbol... Ma ei saa nagu ikka päriselt aru, nii et tuleb hinnata seda sugestiivsust, aga taotlused jäävad paratamatult ähmaseks. Ja see on mingil moel ka paratamatu just selle Käsperi nähtuse ja sümboli ja sümbolika probleemide tõttu ja nõuaks omaette enne veidi rohkem mõtlemist, kui nüüd rohkemat öelda. Sest vaadake – ma olen rohkem nõus selle aedniku laulu filosoofiaga, et igaüks peab täitma oma rolli, ja võimalik, et pensionäri roll on mul viimane. Ja ma olen nõus tembeldama kõik need lasterna tegemised ja laevamudeli tegemised rohkem rolliks. Ütleme, samasuguseks rolliks, kui on näiteks kinotegemine. See on samasugune roll minu jaoks – ma võin need kõik panna võrdseks. Selle asemel et näha mingi kompleksi, ma ei tea, ümberkompleksi. Nii et ma ei saa päris nendest pahupidi pööratud kompleksianaluüisidest hästi aru, kui-

gi ma vaatan tõsise huviga. Muide – haruldane filmi muusika.

Sõna palub **Tatjana Elmanovitš**, tollane juhtiv filmikriitik: *Minu jaoks on selle filmi arutamiseks kolm tasapinda: kas võtta vastu ekraanile, kas vaadelda seda kui debüütfilmi või vaadata kui filmi üldse.*

Olav palub seda analüüsida ikka kui filmi üldse...

*Minu jaoks on see ikkagi film kolmest unistajast ja mina nii lihtsalt kohe mingite komplekside väljamängimist eriti ei tajunud – Jaan Ruus on ilmselt autorite taotlustega rohkem kursis. Aga minu jaoks on siin natukese teised asjad – on oluline vastuolu pealkirja ja nende meeste kujude vahel. Meil tekitavad niisugustes vaimsure kategooriates segadused ja me ei taha vaevuda, selgusele jõuda paljudes nüanssides ja asjades, mis aga natuke seob meid pärast kätest ja jalust. Niisugune asi – **Liiv**: „Üks helin mul helises*

*rinna sees...” Millega see laul lõpeb? Helin on algul rinnas ja pärast ta ei mahu sinna rinda, siis ta ei mahu enam maa peale ja kiisub luuletaja kuskile kosmosesse. Juhan Liiv tunnetab ennast äkki kosmoseelanikuna. **Šklovski** on üles otsinud sellised kohad **Dostojevskist**, kus inimene äkki tunnetab ennast kosmiliselt, looduse osana.*

*Need mehed on aga kõik väikesed elurõõmsad, eluga leppinud Colas Breugnonid, eriti viimane, aednik. Ei ole neil seda helinat rinnas! Tugeva sisselöögi annab lukksepp Enke, kes loobub viiuldamisest ja nüüd naudib vastavat maalikunsti (**Šiškin**), ja tekib mõte, et kuskil on elu temaga väga seaduspäraselt käitunud – no ei oleks temast viiuldajat saanud hoolimata tema väga intelligentsest näost. Nii et selle pealkirja mittevastavus teosega teeb kavatsuse natuke hägusaks, ta ei ole lihtsalt küllalt täpne.*

Ja veel. Seal, kus lõpevad selged sotsiaal-

Olav Neuland, operaator Rein Orn ja Kirsti amatöörfilmi „Muinasjutt kellukestest allikas“ võtetel Männiku karjääris 1970. aastal.

sed probleemid ja hakkab isiku psühholoogia-probleemistik pihta, seal jääb meil sageli lihtsalt kuskil kultuurist puudu. Ja see on see kultuur, mida tuleb lihtsalt endale külge pookida lugemise ja mõtlemisega. Eriti noortel režissööridel – see on lihtsalt eluküsimus. Mis on see, mis sunnib seda filmi vaatama, on kavatsuste algne inimlikkus ja see, et on leitud huvi niisuguste kangelaste vastu ja et seal on ootamatult elurõõmus lõpp. Meie ees on äkki kolm saatust, kolm inimest – seda pole me kaua näinud. See on tõsine ettevõtmine, temast on rõõm, kuigi puhtprofessionaalselt mõningad asjad natuke häirivad.

Edasi tuleb paar väga raskesti lahti kirjutatavat löiku intervjuerimiskunstist, reaalselt tegevusega seotud inimese filmimisest ja pildi kunstilisest plastilisusest. Dokfilmide tegijad ehk mõistavad mind – inimese otsene kõne sõna-

sõnalt paberile panduna muutub tihti-peale keeruliseks, arusaamatuks ja hüplevaks tekstiandmiseks, mida hiljem ka esineja ise pole suuteline mõistma. Ega **Valdo Pant** oleks kusagil muidu muhelnud: pärast Elmanovitši kahte esimest lauset tuleb merehaigus peale...

Mark Soosaar: Väga-väga lähedal on veel see film, alles paar kolm tundi tagasi nähtud... Aga igal juhul mulle see film meeldis, isegi väga meeldis. Ja meeldis just niisuguse energia ja vaimu ja mõttekerksuse ja mõttekiiruse poolest. See on ikkagi väga-väga kiire film. Võib-olla see kiirus meile siin, põhjamaalastele, jah, on isegi natuke liiga suur. Ja seetõttu on võib-olla juhtunud nihuke asi, et ta ei ole dramaturgiliselt sellises reas, kus ühest episoodist kasvaks välja teine episood, teisest kolmas, et kui me võtame teise ära, et siis esimene ja kolmas oma-

Kirsti ja Olav filmivõtetel Männikul 1970. aastal.

vahel ei saa eksisteerida. Võib-olla sellist kasvu ja kasvurida filmis ei ole, aga ometi on paljud episoodid, jah, tehtud niimoodi, et aina imesta. Me oleme ju kõik tuttavad meie televisiooni 50. aastatel väljakujunenud programmiga, mida siis tänased veteranid püüavad pingsalt ka jätkata. Ja sellel taustsüsteemil on see film väga rõõmustav.

Nüüd sellest heli-pildi virtuooslikust ühendamisest ja kohati ka ebavirtuooslikust ühendamisest. Võib-olla see loomereeglite pidev muutumine meie silmade all ekraanil – võib-olla on see niivõrd harjumatu, et ei suuda seda nii kiiresti lihtsalt vastu võtta. Ühes episoodis heli ja pilt ühinevad emotsionaalsel tasandil ja siis, pärast käärilõiget, ühinevad nad hoopis märksõnade või mõistete tasandil, kus sa pead hakkama mõtlema, mida see tähendab...

Seetõttu on ta võib-olla 21. sajandi film, kus inimene kiiremini mõtleb. See on ainult hea, nii peabki tegema ja nii peabki edasi minema.

Mulle meeldib kõige rohkem kapten **Tõnissoo** portree seepärast, et teda on kõige vähem avatud. Ma võin selle mehe juures juurde mõelda, mida ma tahan. Just see mees räägib maakera kumerusest ja lõpetabki kuidagi avatud ringiga... Kui nüüd hakata niisuguste mõistustlike või nii otse täht-tähelt loetavate kujundite järgi lugema, siis tekib nagu mingi raam ja siis võib autorite taotlustest aru saada, kes tahavad inimesi uurida erinevates keskkondades ja suhetes. Ja nende inimeste puhul tekib veel palju küsimusi – miks nad oma elu ikkagi niimoodi on elanud või elavad, ja see on hea, et need küsimused tekivad. Muidu oleks kõik võib-olla liiga lihtne ja selge.

Jüri Müür: Tänu sellele, et see film on targasti tehtud ja mulle paistab, et tarkade autorite poolt, siis kõik lugupeetud sõnavõtjad on paaniliselt kartnud olla rumalamad kui autorid ja otsivad sellest filmist võib-olla keerulisemaid, kavalamaid, sügavamaid ja laiemaid nippe, kui autorid sellesse filmi tahtsid panna. Minule see film väga meeldis ja ma võtan seda filmi kuidagi lihtsamalt

vastu. Mulle meeldib autorite usaldus minu kui vaataja vastu, mulle meeldib see, et mulle ei nämmutata kõike kätte, aga selle juures olen ma tänulik ka selle eest, et autorid ei ole tahtnud minust nüüd nii palju targemad olla, et peaksin ka siin iseendast targem olema.

Hämmastavad niisugused asjad, kui siit hakatakse otsima näiteks Freudi komplekse. Kompleksidest on asi kaugel, siin on tegemist väga lihtnimlike asjadega. Samuti ei taha ma uskuda, et Liivi „Helin“ ei sobiks siia, seda enam tänu valesti tõlgendatud viimasele värsireale. Aga see helin on olemas rinna sees, see helin on kõlanud kõigil kolmel mehel ja see on niisugune väga lihtne, looduslähedane ja inimestelähedane helin, mis selles filmis on olemas.

Esimene mees, jah, tema on nendest oma lihtsuse tõttu ka kõige avalam ja ka kõige järsuma sõnaga mees. Ta ütleb välja, et ma kardan küll kaamerat, aga ma teen ära, mis vaja. Jah, ta kardab üksindust ja vaikust ning on inimestele tänulik ja püüab oma tänu väljendada sellega, et jätab meile need laternad, selle killukese ilu, milleks ta suuteline on. Ja ma ei leia põhjust naerda Enke üle sellepärast, et talle meeldivad Šiškin ja **Aivazovski**. Kooliharidust tal pole ja ta pole VGIKi lõpetanud ega õhkagi kunstiajalugu õppinud ja vaevalt et keegi on talle rääkinud nihukestest kavalatest asjadest vene kunstiajaloo nagu „Mir Iskusstva“. Mina olin muide VGIKis see õnnelik esimene kursus, kellele poolsosinal hakati rääkima „Mir Iskusstva“, enne seda olid ainult peredvižnikud. Väga kahju, et mindi mööda sellest lausest, kus ta ütleb, et mina olen romantik ja mulle meeldib **Schubert**. Pärast seda ei tundu mulle kiitlemisena, kui mees ütleb, et ma tahtsin saada viiuldajaks. Ja veel – talv, käed ja viiul: „Lõin viiuli puruks.“ Muidugi, kui sa oled teinud paar aastat lukksepatööd ja talvel käsipidi metalli küljes olnud, siis nende kätega viiulit enam ei mängi, ja kui sa juba kord ei mängi, siis tuhka tast hoida! Niuke äkiline mees lööb ta puruks ka, midagi pole katki. Autorid usuvad seda ja mina usun koos autoritega.

Villem Indrikson
ja Olav Neuland
1970. aastal
filmivõtetel
Männikul.

Emm Säide fotod

Ja siis kapten. Kapteni elukutse teeb inimese kinniseks, kinniseks selles mõttes, et kapten ei tohi laeval oma emotsioone eriti näidata, ka siis, kui laev on hädaohus. Kapteni näolt ei tohi ükski junga lugeda, et nüüd võib asi kehvasti minna. Ja see pitsar on Tõnissool peal siiani ja ma arvan, et mehed tegid õieti, kui nad Tõnissood üldse säärasena näitasid ja tema eluringi, selle rondo, kõige lahtisemaks jätsid. Mees, kes on andnud kogu oma elu merele ja laevadele, on nüüd nii vana, et ei saa viia laeva üle vee. Ja ta jätkab oma elu, oma eneseteostust laevade mudelites... See peabki olema kuradi valuline asi.

Ja aednik – ta ütleb ise enda kohta, et ma mängin rolli. Mängib jah ja on näha, et poseerib mõnikord seal kaamera ees. Ta saab kavalasti sellest aru. Kas must roos – mis kättesaanuna pleegiks ära nagu tõrvakord?

*Või tema enda laul? Ta laulab ju sellest, et kui sul on hästi tatine olla – ära näita välja, siis läheb paremini. Ja üldse, see on selle kohta pealt tark film, et siin on kolm elatanud inimest õieti juba oma maise teekonna lõpul, aga suhtuvad piisava üleolekuga Liiva Hannuse vikatisse. **Somerset Maugham** on ju suurepäraselt seda kokku võtnud: igal vanusel või eal on oma plussid ja miinused. Nad, kõik kolm, on osanud oma elu nii ära elada, et neist jääb midagi maa peale maha, nad teavad seda ja on selle peale õigustatult uhked, seejuures piisavalt tagasihoidlikud, igaüks vastavalt oma temperamendile ja sisemisele intelligentsile.*

Heino Pars: *Kõige rohkem ma hindan selles filmis autorite mõttelaadi – olla inimlik ja otsida inimeses just positiivset. Sest inimlikkuse jaatamine polegi nagu tänapäe-*

val enam hästi moes. Siin on autorid moe juurest kõrvale kaldunud ja leidnud oma kindla teema, sisemise vajaduse otsida inimeses ilu, elu mõtet – kõike seda. Mind ajab lausa turri mõistuse kultus, intellektuaalsuse kultus. Paljud noored autorid otsivad endale loorbereid just taolises intellektuaalsuses: mõistus on inimese ainuväärtus! Kas seal taga ka teisi jooni on, see pole enam nagu tähtis.

Tõsi, algajana ei usu autor hästi pilti ja paneb liiga palju sõnu juurde. Aga samas – aednik on nii muhe ja omanäoline mees, tema jutt pöörduv humoristlikuks. See jälle nii toredasti iseloomustab teda.

Ülo Tambek: On, jah, niisugune meeldiv tunne, et ekraanile on katsutud tuua midagi värskeemat. Seal on midagi niisugust, mis on nähtavasti ainult nendele autoritele omane, ja kui see ka tulevikus jääb nende sihiks, siis on see ainult teroitatav nähe.

Mõni sõna asjadest, mis tekitasid vastuolulisi mõtteid. Sõnakujundi ja pildikujundi omavaheline vahekord, nende kasutamine. Esimene mees (lukksepp Enke) toonitab, et tema kardab vaikust. Miski muu ei toeta seda, see on ainult sõnaline külg. Ka helikujundus eitab seda – mis mees on öelnud, selle kõik teeb järgnevalt tegelikult tühjaks.

Autorite suhtumine kujutatavatesse inimestesse? Pannes Enke nii rääkima, nagu ta räägib, tekib negatiivne hoiak selle mehe suhtes. Kas see oli autorite tahe või on see vastu autorite tahtmist sinna sisse jäänud? Kui kapteni laevamudelid on filmitud romantilises laadis, siis tema portree on filmitud, ütlen labaselt, halvast ringvaate stiilis, nii halb on operaatori valgus. Aednik Laaseri lõpulaul seal puu all on ikka minu jaoks ülepingsutamine, üleastumine. Huvitav, kuidas tema oma roosidesse vaatab – vat sellest filmi kaudu aru ei saa või paneb vähemalt mõtlema.

Asjaosalised on end soojaks rääkinud, aga juttu, mida jätkus veel terveks tunniks, oleks paganama raske siia nii kokku litsuda, et see täna, kolmkümmend kolm aastat hiljem midagi olulist

juurde lisaks. Eesistuja õigusega Jüri Müür teeb vahefiniši, mida ma siinkohal tolle kauge arutelu lõpetuseks tsiteerin: Muidugi on arusaadav, et üks me igaüks oleks antud materjalist teinud oma filmi, aga mina isiklikult pean ikkagi kuldseks seda reeglit, mille on juba antiikajast kriitikud üles seadnud: kritiseerida asju tuleb autorite positsioonilt, aga mitte sellelt positsioonilt, mida ma ise oleks tahtnud või osanud teha oma suurest tarkusest.

Helilindilt kuuleme veel, et režissöör Neuland läheb kolmapäeval sõjakomisariaati ja seal oma sundaega teenima Tisleri tänava miilitsapataljoni, kus näitleja **Lembit Ulfsak** on juba mundri seljast visanud ja teatrisse tagasi jõudnud.

Olen nüüd siinkohal püüdnud ühe oma sõbra filmielu algushetki taas meenutada, või peaksin öieti ütlema – reanimeerida, sest mis muud nende vanade helilintide lahtikirjutamine siis ikka on. Mälu on teadupärast väga selektiivne, kougib seal noorpõlve mailt asju just niimoodi, nagu sel hetkel vaja. Helilint, mis vist küll tänaseni kohtus tõendusmaterjalina arvesse ei lähe, ketrab kiretu hoolimatusega Elmanovitši barokset jutupitsi ja Jaan Ruusi meeleheitlikku sooviga tõestada autori kujundite vigast konstrueeritust ja lukksepa viiulimängu patoloogilisust... Just niisugused me olime, ei targemad, ei ilusamad.

Ma ei tea, kas Olav oli/on iseenda vastu aus, kui ta kakskümmend üks aastat hiljem räägib kolleeg **Helle Karise** kaamerasse alljärgnevaid raskeid sõnu: Olin „Tallinnfilmis“ teinud pidevalt ja aktiivselt filme – olin nagu mingisugune paljundusküülik kuskil puuris ja vorpisin neid filme nii televisioonis kui „Tallinnfilmis“ ja keegi ei küsinudki minu käest tihtipeale midagi. Olin masinas sees ja oli vaja vändata ja vändata ja vändata ja filme teha ja oli vaja endale tõestada, kui andekas sa oled, ja oli vaja tõestada, et eesti rahvale on just seda filmi vaja. **Milles ma õudselts sügavalt**

kahtlen – kas neid eesti filme ikkagi üldse eesti rahvale vaja on, vähemalt neid, mida me suures enamuses oleme teinud.

(Olav on mõni aeg tagasi lõpetanud neljaseerialise „Näkimadalad“, kõik ei laabunud, nagu loodetud.)

Kuidas vabaneda „Näkimadalate“ varjudest – need hülgekütid ja need saared ja need laevasõidud ja need hukkuvad inimesed ja surevad hülged, need on mul kõik see aeg silme ees. See on niisugune kummaline ballast, sellest ei saa mitte kunagi lahti... Need rollid vajutavad mind maad ligi, ma olen sellest kõigest kohutavalt väsinud. Hirmus väsinud. Need filmid istuvad mul seljas. Kui teed filmi ilma südamega ja film ei õnnestu, siis see film tuleb ja läheb, sa ei mõtle tema peale üldse. Aga kui see film õnnestub sisemuses, siis sa ei saa sellest enam kunagi lahti, ta jälitab ja jälitab.

*Mul on alati pärast oma filmi kohutavalt häbi, ükskõik, et see võib saada meeletu edu osaliseks, seda väga kiidetakse, aga ma ise tean, kui kaugel on see film sellest, mida ma üldse ette kujutasin... Ma ei ütlen, et nad on halvad, need minu filmid, aga ma ütlen, et nad on valed. Me mitte keegi pole teinud filmi iseendast ega iseenda hingest, meil nagu poleks ei hingelist ega eetilist või moraalset kontseptsiooni. Meie teeme vaid ühte lugu... Aga niisugust piibellikku lugu, et sündimise eest siia maailma tuleks maksta – seda ei ole me suutnud teha. **Tarkovski** suutis – see mees maksis meie paljude arved kinni maailma kinokunstis selles mõttes, et ta andis õudselt palju tagasi inimkonnale. Aga meie kuidagi raiskame seda allikat. Jumal ja elu on andnud meile võimaluse midagi rääkida ja väljendada, aga me kuidagi väga pillavalt, nagu kõrtsis, pillume selle laiali ja õgime ja tarbime seda ja kujutame ette, et me olemegi midagi ära teinud. Tegelikult on see null...*

Kogu minu elu ongi režissuur – ma vastan oma elu, aga seda lihtsalt ei võeta filmilindile.

(1993 Kivimäel)

Kummaline, eba-neulandlik heli/pildi jälg. Ei, see pole frustratsioonist maad ligi surutud vanainimese vaimne testament. Olav on äkki täiskasvanuks, küpseks saanud. Nüüd oleks vaja filme teha, ja palju! Eesti filmimeeste ja -naiste traagika on ju teada: kui sa saad parimal juhul **o m a** mängufilmi teha keskelt-läbi kaheksa-kümne aasta tagant, mis suurest paugust on siin mõtet rääkida. Oled nagu see kavalier **Selma Lagerlöfi „Gösta Berlingist“**, kes joonistatud klahvidega lauatuikil andunud publiku ees klaverikontserte andis.

Viimane helijälg siinkohal on aastast 1998. Filmib kunagine kolleeg Mängude Majast **Hans Vaisma**. Olav on filmijate lõbuks oma mootordeltaplaaniga sügis-eses taevast kenasid kaari teinud, maandunud ja istub mingi palkidest maamaja ees pingil, nagu veel külmast sinine: *Inimene, kes teeb filmi, elab täiesti ja üksnes läbi filmi. Ta mõtleb läbi filmi, armastab läbi filmi, tunnetab läbi filmi. Võib-olla ei saa seda üldse õppida... Võib-olla tuleb lihtsalt kodukultuuris olla kellelegi vajalik inimene. Filmi tegemine peaks olema samasugune nagu lendamine – elu ja surma küsimus. Selles mõttes, et kui sa lendad, siis ei ole kellegi peale lootud. Sel momendil, kui rattad maast lahti lähevad, sel momendil sa pead teadma, et mitte ükski inimene maailmas sind ei aita!*

Keegi ei aita enam maha tulla.

Filmirežissöör Olav Neuland hukub 21. mail 2005.

Ta on 58-aastane.

(Lõpp)

Helilindilt aitasid tekste lahti kirjutada VIRVE HIRTENTREU ja EEVI SÄDE, kokku kirjutas ENN SÄDE.

14. juulil 2005 Tallinnas